

Arhivi na područjima bivših španjolskih kolonija

Regelja, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:999202>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2023./2024.

Marija Regelja

Arhivi na područjima bivših španjolskih kolonija

Završni rad

Mentor: Dr. sc. Arian Rajh, izv. prof.

Zagreb, lipanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Kolonizacija	2
2.1. Kolonizacija Srednje i Južne Amerike.....	4
2.2. Kolonizacija Filipina.....	6
2.3. Kolonizacija Ekvatorske Gvineje	7
3. „Arhivi kolonija”	9
3.1. Arhivi u Španjolskoj	10
3.2. Arhivi u Srednjoj i Južnoj Americi.....	12
3.3. Arhivi u Filipinima	13
3.4. Arhivi u Ekvatorskoj Gvineji.....	15
4. Postkolonijalizam.....	16
5. Zaključak.....	19
6. Literatura.....	22
Sažetak	26
Summary	27

1. Uvod

Ovaj rad bavi se španjolskom kolonizacijom i njenim utjecajem na arhive koji su stvoreni na teritorijima bivših španjolskih kolonija, konkretno koloniziranim područjima Srednje i Južne Amerike, Filipina i Ekvatorske Gvineje. Španjolski imperij svojedobno je bio poznat po svojoj veličini i govorilo se da u njemu „sunce nikad ne zalazi“. Zato se u radu obrađuju samo odabrani teritoriji zajedno sa njihovim arhivističkim praksama koje su se provodile na njima. Španjolska kolonizacija uspostavljala se na sva tri kontinenta na sličan način. Španjolci su često koristili Crkvu kao opravdanje i sredstvo za kolonizaciju i uspostavljanje kontrole nad urođeničkim stanovništvom. Pritom se isticala snažna netrpeljivost prema nepoznatim kulturama koja je rezultirala podređivanjem lokalnog stanovništva te njihovog dovođenja u nepovoljan položaj za stvaranje i očuvanje kulturne baštine.

Ona kulturna baština i dokumentacija stvorena tijekom španjolske uprave koja se uspjela sačuvati s područja kolonija uskladištena je većinom u kolonijalnim arhivima. Govorit će se o španjolskim kolonijalnim arhivima kao neprocjenjivim odlagalištima povijesnih, kulturnih i upravnih arhivskih zapisa. Ti arhivi nude jedinstveni prizor u funkcioniranju kolonizacije, razjašnjavajući reakcije između kolonizatora i koloniziranih te njihov odnos moći. U radu se prikazuje razvoj institucija koje su bile zadužene za čuvanje arhivskih zapisa s koloniziranih područja. Uzeti su primjeri arhiva iz Španjolske i arhiva iz koloniziranih teritorija koji čuvaju kolonijalno gradivo, a objašnjava se što se točno podrazumijeva pod dvostrukim značenjem pojma kolonijalnih arhiva te postupci u postupanju s arhivskim gradivom ovisno o državi i razdoblju u kojem se odvijala španjolska kolonizacija.

Kultura u arhivistici koja se razvila kao produkt neproporcionalnih odnosa moći utjecala je i na sam opis arhivskog gradiva. Arhivi i arhivsko gradivo često su odražavali osjećaj superiornosti nad koloniziranim stanovništvom tijekom španjolske uprave. Postkolonijalizam u arhivistici nastoji otkriti kakav kulturni značaj imaju kolonijalni arhivi u razumijevanju nasljeđa autohtonih naroda i putem toga im pomaže u oživljavanju i prepoznavanju vlastitog identiteta kroz prihvaćanje vlastitog naslijeđa. Govorit će se o postkolonijalnim praksama u arhivima i suvremenim trendovima koji nastoje da se nacionalni osjećaji urođeničkih naroda probude i stvore novi osjećaj zajednice lišavajući se kolonizatorskih elemenata u arhivistici. Spomenut će se trendovi kojima je cilj ispraviti povijesne nepravde i pružiti bolje razumijevanje prošlosti kako bi bila stvorena bolja budućnost za sve narode.

2. Kolonizacija

Ljudi su oduvijek željeli nastaniti nova područja jer su tražili što bolje uvjete za život. Nova zemlja značila je i veće šanse za razvoj poljoprivrede, glavne gospodarske djelatnosti agrarnih društva u prošlim vremenima. Nadalje, bolji resursi omogućavali su procvat ekonomije neke zemlje. Ekonomija je pak dozvoljavala uspostavu vlasti i ostalih društvenih konstrukcija koji su ponovo zahtijevali ekspanziju na nove teritorije. To nas dovodi do termina kolonizacije koji potječe od latinske riječi *colonus*, što znači ratar, naseljenik (Hrvatska enciklopedija, 2024). Kolonizacija prema Hrvatskom jezičnom portalu (2024) ima dva značenja. Prvo se odnosi na „osnivanje naselja u zavisnoj zemlji“, a drugo na „okupaciju i eksploataciju tuđe zemlje, nasilno pretvaranje neke zemlje u koloniju, *pov.* naseljavanje Amerike“. Kako bi se objasnilo zašto naseljavanje Amerike stoji u samoj definiciji kolonizacije kao pojma, potrebno je krenuti od samog početka španjolskih osvajanja novih teritorija. Naseljavanje američkih kontinenata bilo je pothvat ogromnih razmjera koje je uključivalo velike seobe europskih naroda na prekomorske teritorije. U procesu naseljavanja, i nadasve osvajanja, najzapaženiju ulogu imali su Španjolci.

Otkrivanjem Novog svijeta, utaban je put španjolskoj ekspanziji preko skoro čitavog tada poznatog svijeta. Španjolska je Kruna u razdobljima svoje vladavine imala 35 kolonija pod svojom kontrolom. Na vrhuncu svoje moći, njen je teritorij obuhvaćao 20 milijuna četvornih metara (Projecto viajero, 2024). Njezini su teritoriji bili rašireni kroz gotovo sve kontinente, nalazeći se na europskim, južnoameričkim, sjevernoameričkim, afričkim, azijskim i oceanijskim područjima. Od njih će biti istaknuti izabrani teritoriji Srednje i Južne Amerike, Filipina i Ekvatorske Gvineje o kojima će se reći više u nastavku.

Velika španjolska kolonizacija počela je krajem 15. stoljeća dolaskom na američke kontinente. Od 16. stoljeća nadalje, europski kolonijalizam počinje jačati zbog novostečene sposobnosti širenja koju zadobiva zbog napretka tehnologije, pogotovo u moreplovstvu. Usljed toga, započinju mnogobrojne prekomorske ekspedicije nakon ekspanzije po američkom teritoriju pa španjolska mornarica stiže do otočja Filipina. Za vrijeme španjolskog kralja Filipa II., sredinom 16. stoljeća, Španjolska ustanovljuje vlast i na tom području. Španjolski imperij proširio se, naposljetku, sve do teritorija današnje Ekvatorske Gvineje. Taj je teritorij bio pripojen španjolskoj vlasti krajem 18. stoljeća.

Konceptu kolonizacije s vremenom su pripisane negativne konotacije zbog njegovog poistovjećivanja s imperijalizmom koji „skreće pozornost na način na koji neka zemlja vrši vlast nad drugom, bilo putem naseljavanja, putem proširivanja suvereniteta na novo područje

ili putem neizravnih mehanizama kontrole.“¹ (Kohn i Reddy, 2024: 3). Nekad se vršila distinkcija između u ta dva pojma, ali s vremenom je ih postalo teško odijeliti jer su veliki imperiji, kao što su britanski i španjolski, osvajali i agrarno naseljavali područja na koja su stizali.

Španjolska kolonizacija teritorija ističe se po svojoj netrpeljivosti koja je bila motivirana religijskim razlozima i španjolskom političkom kulturom onog vremena koja se na području kolonija širila iz njenog europskog centra. Španjolci su kao kršćani imali misiju prenositi vjeru onima koji je nisu poznavali te su time opravdavali svoj samo dodijeljeni legitimitet da “civiliziraju” urođeničke narode. Pritom su koristili metode koje su prerasle kršćansko propovijedanje vjere i upotrebljavali su silu. Mentalitet kojim su opravdavali takvo ponašanje bilo je naslijeđe Križarskih ratova i Rekonkviste. U tim su ratovima Španjolci obranili svoju vjeru koristeći vojsku i nasilje. Takva povijest rezultirala je uvjerenjem u superiornost koja se preslikala na političku kulturu Španjolske 15. stoljeća. Ona ih je navodila na nesnošljivost koja se odražavala na kulturnoj, jezičnoj i etničkoj razini te su bile primjenjivane diskriminatorne prakse u ponašanju prema lokalnom stanovništvu (Álvarez-Chillida i Nerín, 2018). To je čak dovelo do stvaranja „crne legende“ (španj. la *leyenda negra*). Crna legenda prvotno je potekla iz Europe zbog sukoba između Španjolaca i drugih Europljana, ali je dobila maha u 16. stoljeću pri osvajanju Amerike. Ona se konkretno odnosila na Španjolce te ih je opisivala pejorativnim „atributima kao što su netolerantni, pokvarenjaci, okrutni, inkvizitori, krvoločni, kukavice...“², što je ostalo na snazi sve do 20. stoljeća kad se pokušalo objasniti koji su razlozi stajali iza takvih predrasuda koristeći pristupe i istraživanja znanstvenika (Rodas Romero, 2023: 20). Crna legenda diktirala je status Španjolaca kao najokrutnijih i najnemilosrdnijih između svih stranih osvajača. Kasnije se pokazalo da nisu bili ništa gori od drugih (Magdoff, Nowell i Webster, 2023: 34), ali ipak potiče na promišljanje o njihovim povijesnim postupanjima. Imperijalistički i eurocentristički mentalitet španjolskog konkvistadora doveo je kolonizirane narode u nemoćno stanje u kojem ne samo da nisu mogli očuvati svoju prijašnju baštinu, već su je i teško kreirali. Posljedice takvog postupanja ostat će vidljive sve do danas i stvoriti različite problematike u suvremeno doba koje će se objasniti u nastavku ovog rada.

¹ „Thus, the term imperialism draws attention to the way that one country exercises power over another, whether through settlement, sovereignty, or indirect mechanisms of control.“ (Kohn i Reddy, 2024: 3)

² „Atributos tales como intolerantes, depravados, crueles, inquisitoriales, sanguinarios, cobardes...“ (Rodas Romero, 2023: 20)

2.1. Kolonizacija Srednje i Južne Amerike

Osvajanje Novog svijeta započelo je 1492. godine kada je Kristofor Kolumbo prvi puta kročio na američko tlo. Mintz i McNeil (2021a) opisuju kako je urođeno američko stanovništvo bilo bogato, raznoliko i sofisticirano, iako je u nekolicini izvora opisano kao “primitivno“ zbog njihovih sakupljačkih i lovnih navika. Unatoč tome, za Španjolce je to bio nepoznati svijet i susret s novom rasom. Indijanci su u očima Španjolaca bili primitivni zbog načina života kojeg su demonstrirali pred njima. Bozzoli de Wille (1992: 5) sumira ovu viziju španjolskog osvajača: „Indijanci su bili iracionalni, po prirodi rođeni kao robovi, živjeli su u stanju divljaštva“³. Smatrajući Indijance nižom rasom, kada su prisvajali indijanske teritorije, prisvojili su ih zajedno sa ljudstvom koje su zatekli na njemu. To znači da su Indijanci koji su se nalazili na zemlji koju je neki Španjolec kupio ili prisvojio, bili dani u posjed zajedno s tim zemljištem (Jara, 1978).

Ono što su španjolski osvajači htjeli iskoristiti bio je potencijal zemlje. Uslijed toga, skovan je termin „Kolumbovska razmjena“ koji označava „dvosmjernu razmjenu biljnih i životinjskih vrsta, ideja i tehnika Novog i Starog svijeta“ (Banjeglav, 2012: 27). Ova razmjena nije bila samo razmjena dobara u kojoj su profitirale obje strane. U Kolumbovsku razmjenu ubrajaju se i bolesti, pošasti koje su smanjile populaciju Indijanaca za više od 50% te su zbog toga dovođeni Afrikanci kao zamjena za robovsku snagu (Mintz i McNeil, 2021b).

Prilikom uspostave vlasti, Španjolci su nastojali uspostaviti kontrolu nad stanovništvom osnivajući institucije koje su imale u cilju stvoriti društvo koje bi ovisilo o njihovoj gospodarskoj moći (Jara, 1978). Jedan od primjera kako se to nastojalo učiniti bila je *encomienda*, pravo koje je davalo Španjalcima dozvolu za prikupljanje poreza za Krunu, te je služila kao nagrada osvajačima zbog njihove misije da “civiliziraju“ Indijance (Lacas, 1952).

Još jedan način na koji su Španjolci htjeli civilizirati i asimilirati urođeničke narode bila je Crkva. Isječak engleskog putnika Alexandera Forbesa o svojim zapažanjima u španjolskoj kolonijalnoj vjerskoj misiji u Kaliforniji iz 1839. godine dočarava tretiranje Indijanaca od strane Crkve:

Svrha cjeline kalifornijskog ili, općenito, misionarskog sustava jest preobraćenje Indijanaca i njihovo obučavanje, na neki način, za civilizirani život; konstantna briga otaca jest i uvijek je bila usmjerena prema tim krajnjim ciljevima... Nema sumnje da su neki od tih načina [pribavljanja obraćenika] išli daleko od granica legitimnog uvjeravanja... Mora se priznati da s njihovim posebnim viđenjima efikasnosti krštenja i obrednog ispovijedanja kršćanstva o spasenju duša, preobraćanje Indijanaca na silu, teško da se može smatrati s njihove strane

³ „los indios eran irracionales, por naturaleza nacían siervos, vivían en estado de barbarie“ (Bozzoli de Wille, 1992: 5)

drugačije od najveće dobrobiti koja je dana tim ljudima i stoga opravdava rigidnost njegovog provođenja.⁴

Prijenos informacija i znanja Indijanci su vršili putem slikovnih zapisa i zapisa u kamenu ili keramici te usmenom predajom. Osim ovih materijala, autor León-Portilla (1996: 27) spominje da su postojali „sjedinjani listovi papira“⁵ načinjeni od biljnih materijala po kojima se pisalo tintom. To je dokaz da je bilo indijanske ostavštine koju se moglo sačuvati. Navarrete Linares (1998: 53) navodi da je vjerojatno više tisuća starosjedilačkih dokumenata bilo uništeno u crkvenim pothvatima spaljivanja knjiga jer su imale poganski sadržaj i objašnjava da je „za misionare, holokaust urođeničkih knjiga, slika i građevina bio je imperativ jer su ta djela bila izravno povezana s neprihvatljivim štovanjem predhispanjskih božanstava“⁶. Gruzinski i Fields (1995) govore o kulturnoj dezorijentaciji koja se dogodila Indijancima u procesu prisilne asimilacije s europskom religijom i kulturom jer je kršćanstvo djelovalo kao razorna sila na cjelinu njihovog sustava vjerovanja. Kolonizacija je zato ostavila strašne posljedice za kulturnu baštinu Indijanaca jer su već u samom početku susreta sa Europljanima izgubili važnu poveznicu sa vlastitim kulturnim identitetom i nasljeđem za buduće generacije.

Ipak, León-Portilla (2013) ističe da su starosjedioci s vremenom pronašli načine kako da ponovo stvore svoje naslijeđe koristeći nove metode koje su im prezentirali Španjolci. Crkva pritom nije bila samo ona koja je uništavala, nego je i poučavala te su upravo klerici bili prenositelji nove pismenosti urođeničkim narodima. Među njima se svakako ističe Bartolomé de las Casas kao najpoznatiji branitelj prava i interesa Indijanaca. To im je omogućilo da stare tradicije prilagode novim uvjetima i sačuvaju svoju kulturu i identitet.

Nakon četrinstotinjak godina koliko je trajala kolonizacija na američkim teritorijima došlo je do slabljenja španjolske moći u svijetu. Krajem 19. stoljeća završila je španjolska okupacija kolonija. Pariški sporazum sklopljen je 10. prosinca 1898. godine između Španjolske i Sjedinjenih Američkih Država. Sporazum je rezultirao španjolskim odricanjem koloniziranih

⁴ „The object of the whole of the Californian or missionary system being the conversion of the Indians and the training of them up, in some sort, to a civilized life, the constant care of the fathers is and ever has been directed towards these ends.... There can be no doubt that some of these means [of obtaining converts] go far beyond the bounds of legitimate persuasion....It must be admitted that with their particular views of the efficacy of baptism and ceremonial profession of Christianity in saving souls, the conversion of the Indians even by force, can hardly be otherwise regarded by them as the greatest of benefits conferred on these people and therefore justifying some severity in effecting it“ (Forbes, 1839).

⁵ „hojas de papel pegadas“ (León-Portilla, 1996: 27)

⁶ „Para los misioneros, el holocausto de los libros, pinturas y edificaciones de los indígenas era un imperativo, pues estas obras estaban vinculadas directamente con el inadmisibile culto a las deidades prehispánicas“ (Navarrete Linares, 1998: 53)

teritorija i pomakom svjetskih sila sa Španjolske na SAD. Tim je sporazumom SAD otkupio Portoriko, Guam i Filipine za 20 milijuna dolara (Britannica, 2024).

2.2. Kolonizacija Filipina

Španjolci su došli na teritorij Filipina 1565. godine i uspostavili kolonizatorsku vlast koja će trajati 333 godine, sve do sporazuma u Parizu kada vlast nasljeđuju Amerikanci. Borlaza i Hernández (2024) ističu važnost Španjolaca za samo područje Filipina koja se prvenstveno očituje u samom nazivu države jer je arhipelag imenovan po kralju Filipu II. koji je vladao u vrijeme kada su otoci osvajani. Drugi značaj koji autori ističu je španjolsko objedinjavanje otoka pod jednu vlast, što prije nije bio slučaj. Stanovništvo je bilo raznovrsno i do dolaska kolonizatora nije postojala dominantna kultura koja bi prevladala i stvorila centraliziranu upravu. Religijska uvjerenja su varirala od politeizma do islama, ovisno o društvu. Prema tome, Filipini su pretrpjeli vrlo sličnu sudbinu kao i stanovnici na američkim kontinentima. Kolonizatori, kao pripadnici katoličke crkve, nisu tolerirali prakse lokalnog stanovništva. Njihovo stvaralaštvo sastojalo se od usmenog prijenosa tradicija i rituala što Punzalan (2006: 383) opisuje kroz pojam arhiva: „,“arhivi“ su postojali ne kao objektiv dvodimenzionalnog zapisa koji mogu biti pohranjeni ili očuvani u nekom repozitoriju, nego kao “činovi“ koji se pojavljuju jedino unutar domene iskustva i u memoriji članova tih zajednica“⁷.

Nadalje, Hoh (2018) svjedoči da se polovica filipinske populacije pokrstila vrlo brzo nakon dolaska Španjolca. Španjolski su klerici ovaj put koristili evanđelja na lokalnim jezicima kako bi olakšali prijenos vjere na stanovništvo. Unatoč pokrštavanju, Filipinci nisu dobivali privilegirani status klerika kakav su uživali Španjolci jer bi rast u crkvenoj hijerarhiji značio i dobivanje određene političke moći, što je moglo potencijalno uzrokovati nemire. Shodno tome, Španjolci su uveli dokument zvan *cédula personal* pomoću kojeg su željeli upravljati masama. Real Academia Española (2024) definira *cédula personal* kao službeni dokument kojim se dokazivao identitet neke osobe. *Cédula personal* uvedena je u Filipine 1884. godine i sadržavala je sve bitne informacije koje su potrebne jednom režimu da nadzire život stanovnika. Takva impozicija bila je jedan od razloga slabljenja španjolske vlasti u Filipinima i konačno predaje svojih ovlasti SAD-u četrnaest godina nakon uvođenja *cédule*.

⁷ „the “archives” exist not as recorded twodimensional objects that may be stored or preserved in a repository, but as “acts” that occur only within the realm of experience and in the memory of the members of these communities“ (Punzalan, 2006: 383)

Američki režim potom je stvarao arhive, knjižnice i muzeje kako bi legitimizirao svoju vlast na tako udaljenom području. Amerikanci su poticali dolazak istraživača na filipinski teritorij jer su na taj način mogli dokazati svoju vlast na otočju time što su prezentirali samostalno stvorene institucije i pozivali stručnjake na istraživanje novostečenog egzotičnog teritorija koji je bio pod novom američkom upravom (Punzalan, 2006).

2.3. Kolonizacija Ekvatorske Gvineje

Ekvatorska Gvineja, malena obalna država u zapadnoj Africi, kolonizirana je pod španjolski imperij 1778. godine. Zbog svoje veličine moglo bi se pretpostaviti da nije predstavljala veliku dobit za Španjolce koji su u to vrijeme zauzimali prostore na svim kontinentima. Vrijednost tog teritorija nalazila se u sirovinama kakaa, kave i drva. Ove sirovine, osobito kakao, bile su veliki izvor prihoda za Španjolce. Osim sirovina, afrički je teritorij bio i izvor robova koji su bili odvođeni u Amerike. Taj je teritorij prije toga bio pod portugalskom upravom te je ustupljen Španjolcima u zamjenu za dio brazilskog teritorija (Harrison-Church, 2023).

Martínez (2016) u jednom članku piše o sukobu unutar španjolskog identiteta koji se događao tijekom 19. stoljeća. Sukob se bazirao na dvama poimanjima kakav je Španjolac zapravo. Jednu viziju imali su konzervativni Španjolci koji su se smatrali pravim Europljanima i stoičkim katolicima. Druga vizija sastojala se od raznolike povijesne ostavštine koja je dolazila sa španjolskim osvajanjima i koja je poučavala Afrikance zapadnom načinu života. Iz tog je konflikta ipak prevagnulo postupanje Španjolaca koje je bilo usmjereno na preobražavanje lokalnog stanovništva „iz „divljaka“ i „primitivaca“ u katolike i Španjolce“ (Martínez, 2016: 46), pa su preuzeti obrasci civilizatorskih misija iz Amerika i Filipina pomažući se katoličkom službom Crkve:

U misionarski diskurs upleten je govor nasilja koji prvo ismijava plemenske religije, nakon toga pokušava ukazati na kršćanske istine koje su u suprotnosti s njima i na odbijanje vjerovanja koje kršćanstvo nastoji iskorijeniti te, konačno, stalno prisiljava afričke kršćane, koji su im putem kolonijalne vlasti dani na skrb, na činove pravovjerja i suglasnosti (Fra-Molinero, 2000: 50)⁸

Autori Álvarez-Chillida i Nerín u svojem tekstu iz 2018. godine dublje objašnjavaju pristup lokalnim narodima. Španjolski kolonijalizam u Ekvatorskoj Gvineji opredijelio se za asimilaciju stanovništva tj. pretvaranje domorodaca u dobre katolike i radnike za tržište.

⁸ „El discurso misionero está imbricado en un lenguaje de violencia que primero ridiculiza las religiones tribales, después intenta demostrar las verdades del cristianismo en oposición y refutación de las creencias que intenta erradicar, y finalmente exige con coacciones constantes actos de ortodoxia y conformidad por parte de los cristianos africanos puestos a su cargo por las autoridades coloniales“ (Fra-Molinero, 2000: 50).

Međutim, koristio se i paternalizam pošto se njihove težnje asimilacije nisu mogle provesti u kratkom roku. Paternalizam je opisan kao „zaštitnička uloga vođe države, skupine ili organizacije koja poprima izgled dominacije vladajućih nad podvlašćenima“ (Hrvatska enciklopedija, 2024). Paternalizacijska politika dovela je do slojevitog razdvajanja stanovništva na Španjolce i lokalno stanovništvo, kojemu su šanse za pristup studijima i kvalificiranim poslovima uvelike postale otežane uslijed takvog raslojavanja. Situacija se poboljšavala s godinama jer je s vremenom kolonijalizam u svijetu gubio na snazi. Campos (2003) piše kako je od 50-ih godina 20. stoljeća Španjolska stavila fokus na vlastitu kolonijalnu politiku radi pokreta dekolonizacije u svijetu. Španjolska se priključila Ujedinjenim narodima 1955. godine kao jedna od država koja je željela mir u svijetu. Osim toga, u početnom poglavlju Povelje UN-a koja je nastala deset godina ranije po završetku Drugog svjetskog rata, odnosno 1945. godine, istaknuto je da su sve države-članice obvezane biti neagresivne, pravedne i provoditi mjere da se što bolje očuva mir. U prvom poglavlju stoji i da su države dužne održavati prijateljske odnose između naroda, vodeći se načelima jednakih prava za sve ljude i poštivati svačiju rasu i vjeru⁹. Prema tome, Španjolska je morala revidirati svoje ponašanje u kolonijama te se njena kolonijalna politika morala promijeniti.

Španjolska je ipak nastavljala svoja ulaganja u infrastrukturu i javne usluge Ekvatorske Gvineje pokušavajući održati barem neku vlast na teritoriju. Ovo se može protumačiti kao jedan od vidova neokolonijalizma kojeg su prakticirale Francuska i Velika Britanija od 1957. godine kada su pripremale osamostaljenje svojih afričkih kolonija sa ciljem da iza sebe održe što veće ekonomske političke i kulturne veze sa bivšim koloniziranim teritorijom (Álvarez-Chillida i Nerín, 2018). Neokolonijalizam počiva upravo na ekonomskim vezama matične države i bivših kolonijalnih teritorija. Postoji bogatija, privilegirana klasa koja dominira i zaslužna je za održavanje financijskog nesrazmjera između nekadašnjih kolonizatora i osiromašenog područja. Tako kontrola više nije politička, nego ekonomska, i oslanja se na tržišne odnose (Griffin i Gurley, 1985).

Godina 1959. značajno je promijenila španjolsku kolonizaciju u Africi. Španjolska je tada redefinirala svoju kolonijalnu politiku i promijenila pravni status svojih afričkih kolonija u provincije. Od godine 1963. teritorij Španjolske Gvineje uključuje otoke Fernando Póo (danas Bioko) i kontinentalnu regiju Río Muni te dobiva novo službeno ime Ekvatorska Gvineja. Bio je proveden i referendum koji je predstavljen kao konačna iskaznica želje samoodređenja teritorija sa samostalnom vlasti.

⁹ Povelja Ujedinjenih naroda (1945). Poglavlje 1, 1-3

Samo osamostaljenje Ekvatorske Gvineje nije prolazilo glatko jer je bilo pristaša politike da se Fernando Póo kao najbogatiji dio zemlje oformi kao neovisna država razdvojena od ostatka kolonije i da se formalno pridruži Španjolskoj. Konačno, u rujnu 1968. godine na izborima je pobijedio Francisco Macías Nguema, antikolonijalist i zagovaratelj odnosa sa Španjolskom na razini ravnopravnosti.

3. „Arhivi kolonija”

Autorica Stoler u svom eseju iz 2002. godine naziva kolonijalni arhiv *procesom*, koji izvlači kontekstualne informacije kolonizacije iz arhivskog gradiva promatrajući ne samo razinu sadržaja arhivskog gradiva, već i oblik u kojem ono dolazi. Takvo cjelokupno sagledavanje kolonizacije kroz arhivsko gradivo može pridonijeti boljem razumijevanju odnosa moći u kolonizatorskom okruženju i prikupljanju znanja o kolonijalnom gradivu. Pritom se osvrće na utjecaj birokracije koja je povijesno imala ulogu u „prepoznavanju mogućih preduvjeta koji su oblikovali ono što je smjelo biti zapisano, ono što je bilo opravdano ponoviti, koje su odlike bile nagrađivane u arhivskom pisanju, koje se priče nisu smjele ispričati i što nije smjelo biti rečeno“ (Stoler, 2002: 91)¹⁰. Tu se kolonijalni arhivi dotiču postkolonijalnih praksi i nadilaženju pojma arhiva kao spremišta arhivskog materijala.

Iako se termin kolonijalni arhivi uzima sa značenjem arhiva kolonizatora, ovdje se želi istaknuti binarnost tog pojma jer postoje arhivi koji u matičnoj zemlji čuvaju gradivo španjolskih kolonizatora i arhivi u Španjolskoj koji čuvaju urođeničko gradivo koje je proizašlo iz kolonija.

Ovdje će se objasniti jedan primjer na kojem se može vidjeti složenost postupanja sa kolonijalnim gradivom. Taj primjer opisuje Lemmon (1992) ističući važnost sposobnosti arhivista koji se bave kolonijalnim gradivom imenujući nekoliko vještina koje ne samo da su potrebne arhivistu u teoriji, nego su se pokazale od iznimne važnosti u praksi. Te vještine bile su primijenjene u slučaju razdiobe granice između Meksika i SAD-a. Da bi se te države razdijelile, bilo je potrebno proučavati zapise s tih područja. Pokazalo se da su arhivistima bile potrebne lingvističke vještine, iskustvo u diplomaciji i paleografiji, poznavanje povijesti kolonijalne uprave i kolonijalnih arhivskih praksi da bi se pravilno interpretirali dokumenti i arhivsko gradivo koje se odnosilo na ta područja. Osim ovih potreba, autor je naglasio i važnost

¹⁰ „...to identifying the conditions of possibility that shaped what could be written, what warranted repetition, what competencies were rewarded in archival writing, what stories could not be told, and what could not be said“ (Stoler, 2002: 91)

međunarodne suradnje. Međunarodna suradnja omogućuje razumijevanje komplicirane povijesti i provenijencije zapisa na koloniziranim područjima, pogotovo ako je bilo više izmjenjivanih kolonizatorskih sila.

Ovim primjerom htjelo se ukazati na kakvu sve problematiku mogu naići arhivisti prilikom susreta s kolonijalnim gradivom, bilo u bivšim kolonijama, bilo u matičnoj državi. Zato će u nastavku biti nabrojani neki arhivi u kojima se čuva kolonijalno gradivo i objasniti će se neke prakse u kolonijalnim arhivima.

3.1. Arhivi u Španjolskoj

Kad se govori o čuvanju gradiva iz američkih kolonija u španjolskom kontekstu najvažnije je navesti Archivo General de Indias. Archivo General de Indias bio je glavno odlagalište gradiva i sveukupne dokumentacije vezane uz poslovanje i život u kolonijama. Arhiv je osnovan je 1785. godine po nalogu Karla III. i smješten je u Sevilli. Stvoren je na inicijativu Joséa de Gálveza, nositelja titule „secretario de Indias“, koji je prepoznao potrebu za njegovim stvaranjem te akademika i povjesničara Juana Bautiste Muñoz (Ministerio de Cultura, 2024). Lemmon (1992) piše da je potonji trebao opisati povijest španjolskih kolonija te je uočio problem raštrkanosti dokumentacije koja je dolazila iz različitih izvora Novog svijeta, stoga ih je htio objediniti na jednom mjestu. U tom je arhivu okupio neke dokumente koji su se nalazili u različitim institucijama. Autor González Quiles (2023) u svom članku iznosi da su dokumenti iz američkih kolonija bili smješteni u različitim gradovima kao što su Madrid, Cádiz, Simancas i Sevilla sve do njihovog objedinjenja na jednom mjestu kad je stvoren Archivo General de Indias. Spominje se i da je gradivo potjecalo iz institucija kao što su Consejo de Indias i Casa de la Contratación, važnih kolonijalnih upravljačkih i trgovačkih tijela.

Archivo General de Indias nije zbrinjavao samo gradivo iz američkih kolonija. LANIC (2015) među njegove fondove ubraja i gradivo iz Filipina. Gradivo iz Filipina bilo je usko vezano i uz Ministerio de Ultramar, upravno tijelo na Filipinima. Godine 1900. gradivo iz tog ministarstva smješteno je u Madrid, makar je njegova predviđena destinacija bila Archivo General de Indias kamo se smještalo gradivo tokom 19. stoljeća, ali je zbog manjka prostora i osoblja odlučeno da će se fondovi prebaciti u Archivo Histórico Nacional (Ministerio de Cultura, 2024).

Archivo Histórico Nacional također čuva i arhivsko gradivo s područja Ekvatorske Gvineje. Osim njega, gradivo iz Ekvatorske Gvineje smješteno je i u sljedeće institucije:

Archivo General del Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación, Biblioteca Nacional, Real Academia de Historia, u vojne arhive u Madridu, Ávili i Guadalajari i brojne druge, napominjući da se ne radi samo o državnim arhivima, već i onima u privatnom vlasništvu (Muñoz Martínez, 2019).

Hilton (1993) navodi i ostale arhive koji su preuzeli gradivo iz različitih kolonija i smjestili ih u Španjolsku. Uz već spomenute glavne lokacije gdje se slalo arhivsko gradivo kao što su Archivo General de Indias i Archivo Historico Nacional te kolekcije u Biblioteci Nacional i Real Academiji de Historia, autorica nabraja i Archivo General de Simancas te knjižnicu Palacia Real, Museo Naval, Servicio Historico Militar te druge ustanove i kolekcije koje su čuvane diljem Španjolske.

Lemmon (1992) opisuje da su politike španjolskih arhiva pri pristupanju i postupanju s gradivom bile rigorozne. Morale su biti izdane dozvole za bilo kakvo postupanje s arhivskim gradivom i smjeli su se kopirati samo mali dijelovi dokumenata, a ne čitavi dokumenti. Tendencije postupanja sa španjolskim kolonizatorskim gradivom kroz vrijeme obuhvaćale su: pisanje kopija ili na neki drugi način izrađivanje transkripata; u kasnije vrijeme selektiranje gradiva koje će se reproducirati i prevođenje zapisa te u najnovije vrijeme mikrofilmiranje gradiva. Stoga ne iznenađuje što Archivo General de Indias, kao tijelo koje nosi ulogu čuvara najvećeg opsega kolonijalnog gradiva u Španjolskoj, objavljuje da:

Danas Archivo General de Indias čuva više od četrdeset i tri tisuće dosjea, postavljenih na osam linearnih kilometara polica, s nekih osamdeset milijuna stranica originalnih dokumenata koji svakodnevno omogućuju proniknuti u više od tri stoljeća povijesti čitavog jednog kontinenta, od Ognjene zemlje do juga Sjedinjenih Američkih Država, uz španjolski Daleki istok i Filipine: politička povijest i društvena povijest, ekonomska povijest i povijest mentaliteta, povijest Crkve i povijest umjetnosti... Najrazličitije teme zaokupljaju interes tisuća istraživača koji prolaze kroz Arhiv: od otkrića, istraživanja i osvajanja Novog svijeta do neovisnosti; od indijanskih političkih institucija do povijesti pretkolumbovskih naroda; od trgovačke razmjene do problematike pomorskog prometa; od misionarske ekspanzije do inkvizitorskih aspekata. Postoji pregršt tema kojima Archivo General de Indias pridonosi tijekom vremena da bi se dobila najpotpunija i dokumentirana povijesna vizija španjolske uprave Novog svijeta (Ministerio de Cultura, 2024).¹¹

¹¹ „Hoy el Archivo General de Indias conserva más de cuarenta y tres mil legajos, instalados en ocho kilómetros lineales de estanterías, con unos ochenta millones de páginas de documentos originales que permiten a diario profundizar en más de tres siglos de historia de todo un continente, desde Tierra de Fuego hasta el sur de Estados Unidos, además del Extremo Oriente español, las Filipinas: la historia política y la historia social, la historia económica y la de las mentalidades, la historia de la Iglesia y la historia del arte... Los más variados temas ocupan el interés de los miles de investigadores que pasan por el Archivo: desde el descubrimiento, exploración y conquista del Nuevo Mundo hasta la independencia; desde las instituciones políticas indianas hasta la historia de los pueblos precolombinos; desde el intercambio comercial a los problemas de tráfico marítimo; desde la expansión misionera hasta los aspectos inquisitoriales. Tantos y tantos temas en los que el Archivo General de Indias va contribuyendo a lo largo del tiempo para obtener la más completa y documentada visión histórica de la Administración española del Nuevo Mundo“ (Ministerio de Cultura, 2024)

Značaj arhiva kao što je Archivo General de Indias leži u tome što drže španjolsko kolonijalno arhivsko gradivo koje opisuje dio ljudske povijesti koja je trajno povezala različite kulture. Prelazak oceana omogućio je miješanje američkih i europskih kultura. Prema tome, španjolski kolonijalni arhivi su vrijedan izvor informacija potrebnih za razumijevanje današnjeg globaliziranog svijeta.

3.2. Arhivi u Srednjoj i Južnoj Americi

Indijanski narodi teško su čuvali svoju baštinu. Problemi s kojima su se susretale kolonije bili su požari, uništavanje zbog same prolaznosti vremena i činjenice da su se prakticirala uklanjanja onih zapisa koji su ocijenjeni kao nevrijedni (Lemmon, 1992). Navarrete Linares (1998) iznosi da je nešto od stare urođeničke ostavštine ipak preživjelo unatoč uništavanju te da su se starosjedioci pobrinuli da ostave neko naslijeđe iza sebe, a to su činili tako što su prilagodili novim uvjetima. U tom novom kolonijalnom periodu, Indijanci su zamijenili stare knjige novima. Nove knjige sadržavale su piktografske slike ili su ih autori pisali latinicom koju su koristili Španjolci. U tim knjigama nalazile su se tradicije koje su vukle korijene iz vremena prije dolaska konkvistadora. Sadržaj njihovih knjiga preorijentirao se s religijskih tema na područja povijesti, ekonomije i zemljopisa jer su tako njihovi kreatori mogli osigurati da njihova djela neće biti uništena zbog vrijednosti koju su ti novi zapisi predstavljali Španjolcima. Navedeno je i da su ponekad sami vlasnici uništavali ili skrivali stare knjige zbog uvjeta u kojima su živjeli.

Španjolska dokumentacija koja je ostala na područjima kolonija u Srednjoj Americi mogla se naći npr. u Archivu General de la Nación u Meksiku gdje su se spremali dokumenti kao što su *cédula*, proglašeni i korespondencija španjolskih potkraljeva (Bolton, 1913: 7). Lemmon (1992) objašnjava da su zapisi koji su se proizvodili na nekom teritoriju obično ostajali na njemu ako je gradivo bilo vezano uz osobne, privatne odnose. Danas se takvo osobno gradivo nalazi raštrkano u različitim arhivima. Također ako je španjolsko gradivo nastalo na nekom španjolskom području, moguće je da se zadržalo u arhivima nove vlasti kao što je primjer na srednoameričkim područjima kada je španjolsko gradivo iz kolonija ostalo u vlasništvu Amerikanaca. Svo ostalo gradivo zadržavalo se u župama ili u sudnicama.

O arhivima Srednje i Južne Amerike pisao je američki arhivist Roscoe R. Hill. Godine 1945. napisao je knjigu „The National Archives of Latin America“ te ga je radi tog istraživačkog pothvata Bernstein (1946: 367) nazvao jednim od najvećih stručnjaka za obradu

arhivskog gradiva u arhivima diljem Latinske Amerike. Sam autor Hill (1952: 458) o radu u tim arhivima piše:

Posvuda se posvećuje pažnja na to da se zapise učini što dostupnijima. To uključuje njihovo sređivanje, klasifikaciju, indeksiranje i uvezivanje. Izvješća raznih arhiva pokazuju veliki napredak na tim poljima. Nedvojbeno bi se moglo postići više kada bi ravnatelji bili u mogućnosti osigurati bolje obučeno osoblje i kada bi proračuni dopuštali povećanje plaća¹².

Hill (1952) spominje napretke koje određene zemlje ostvaruju u djelatnostima arhiva. Urugvaj je u to vrijeme prikupljao gradivo iz privatnih kolekcija, a Dominikanska Republika, Čile, Venezuela i Meksiko objavljivale su razne dokumente i povijesne izvore vezane uz arhive. Autor jasno ističe manjak prostora i poteškoće s budžetom, ali vidljiv je njegov entuzijazam da se u budućnosti arhivi Srednje i Južne Amerike unaprijede uz pomoć stručno obrazovanih arhivista.

Jedan od modernijih primjera postupanja sa gradivom kojeg Lemmon opisuje u svojem članku iz 1992. godine je mikrofilmiranje gradiva sa područje današnje Louisiane. To gradivo bilo je premješteno u Archivo General de Indias. Gradivo je prije mikrofilmiranja bilo potrebno katalogizirati. To je stvorilo probleme luizijanskim akademikima jer su morali pristupiti gradivu u Španjolskoj, za razliku od drugih istraživača koji su radili na gradivu koje je ostalo u kolonijama. Na ovom primjeru može se vidjeti da je jednostavnije i korisnije za akademsku zajednicu da gradivo kolonija bude zadržano na teritoriju iz kojeg je proisteklo. Upravo to nalaže i arhivsko načelo provenijencije. Provenijencija se u arhivistici odnosi na stvaratelja arhivskog zapisa. Note (2021) upozorava na važnost odvajanja informacija koje sadrže arhivski zapisi i informacija o stvaratelju. To je osobito važno primjenjivati u kolonijalnim arhivima gdje se kroz povijest često uplitala subjektivna prosudba arhivista pri stvaranju arhivskih opisa. Povijesno gledano, arhivski opisi često su znali biti rasistički i omalovažavajući (Daronco, 2023). Dekoloniziranje arhivskog opisa i odbacivanje subjektivnosti trebale bi biti zadaće svih arhivista koji se bave kolonijalnim gradivom.

3.3. Arhivi u Filipinima

Punzalan (2006) ističe da na Filipinima nije bilo nikakvog dokaza da su originalni stanovnici svjesno stvorili i održavali neki sustav čuvanja zapisa radi njegove dokazne vrijednosti ili očuvanja.

¹² „Everywhere attention is given to making records more available. This involves their arrangement, classification, indexing, and binding. Reports from various archives indicate much progress along these lines. Undoubtedly more could be accomplished if the directors were able to secure better-trained personnel and if budgets permitted increases in salaries“ (Hill, 1952: 458).

Arhivi u Filipinima bili su u španjolskom vlasništvu tijekom španjolske kolonijalne vlasti. Nakon odlaska Španjolaca, arhivi su doživljavali razne promjene kolonijalnih režima. Sa smjenama vlasti, dolazile su i promjene djelokruga arhiva i praksa čuvanja arhivskog gradiva pri čemu se mogla primijetiti slojevitost arhiva. Slojevitost se odnosi faze ili slojeve kolonijalnog vladanja kroz koje su arhivi prolazili, ovisno o periodima kolonijalne prevlasti.

Wickberg (1955) tvrdi da su Španjolci imali arhiv u svakom upravnom odjelu središnje ili provincijske vlasti, čime su potpomogli razvoj arhivske prakse na filipinskom teritoriju, ali ona nije dosegla nacionalne razmjere, odnosno, tijekom španjolske vladavine nije osnovan nijedan centralni arhiv.

Sporazum u Parizu iz 1898. godine predstavlja jednu od najbitnijih stavki za arhivsku povijest na Filipinima tijekom španjolsko-američke borbe za prevlast. Članak 8. Sporazuma u Parizu nalaže Španjolskoj odricanje od svih postojećih dokumenata, službenih arhiva i zapisa sa Filipinskog otočja u korist Sjedinjenih Američkih Država. Španjolski arhivski zapisi na filipinskom teritoriju time su neizbježno pripali pod američku vlast. American Historical Association (1912 u Punzalan, 2006) izjavila je da im je s filipinskih teritorija stigla najveća količina gradiva koju je SAD skupio iz stranih izvora.

Tri godine nakon preuzimanja vlasti od Španjolaca, Amerikanci su odlučili donijeti Zakon 273 kojim je stvorena uprava za arhive, odnosno Bureau of Archives koji je preuzeo španjolske arhive. Arhivisti su bili suočeni s problemom velike količine arhivskog gradiva i s jezičnom barijerom jer je gradivo bilo na španjolskom jeziku. Uprava za arhive trebala im je poslužiti za rješavanje ovakvih problema i olakšati ustanovljavanje reda i mira na novostečenom teritoriju. Bureau of Archives preteča je Nacionalnog arhiva u Filipinima koji je osnovan 2007. godine.

Američka vlast ostavila je značajan trag nad filipinskim arhivima. Iako su Španjolci bili ti koji su donijeli praksu čuvanja zapisa i upotrebu zapisa u upravi zbog birokracije koju su stvorili, Amerikanci su nastojali objediniti gradivo i utemeljili nacionalne arhive. Kolekcija španjolskih zapisa tvori glavnu jezgru Nacionalnog arhiva u Filipinima, imajući konkurenciju samo u Archivu General de Indias (Wickberg, 1955). Unutar te kolekcije sadržano je 13 milijuna manuskripata od 16. do 19. stoljeća, s četrinstotinjak djela koje se bave filipinskom poviješću pod španjolskom vladavinom (Punzalan, 2006). Ta djela mješavina su religijskog, sekularnog i upravnog sadržaja.

3.4. Arhivi u Ekvatorskoj Gvineji

Negrín Fajardo (2021: 97-98). u svom kritičkom osvrtu na djelo Constantina Ocha'a Mve iz 1985. godine pod nazivom „Fuentes archivísticas y bibliotecarias de Guinea Ecuatorial“ ističe da je „zemlja bez arhiva zemlja bez kolektivne, systemske i objektne memorije; to je zemlja bez prošlosti i bez povijesti, osim one koja se može rekonstruirati iz usmenih izvora ili uz pomoć određenih pomoćnih povijesnih znanosti“¹³.

Knjiga Ocha'a Mve bila je jedno od mnogih djela iz tog vremena koja su nastojala opisati prošlost, sadašnjost i budućnost Ekvatorske Gvineje i potaknuti solidarnost, nacionalnu rekonstrukciju, zajednički kolektivni osjećaj i mišljenje Gvinejaca. Krajem 20. stoljeća država je poticala i štitila kulturni razvoj što je pridonijelo oživljavanju nacionalnog osjećaja Gvinejaca. Šest djela koja su izdana u tom periodu, a koja obrađuju nacionalnu tematiku, izabrana su kao književni simboli kulturne, društvene i političke stvarnosti zemlje¹⁴.

Dok se nacionalna svijest budila u Ekvatorskoj Gvineji, mnogo dokumentacije koja je ostala nakon odlaska Španjolaca bilo je javno uništeno od strane Ngueminog antikolonijalnog režima. Ostatak dokumentacije koja je ostala nakon španjolske uprave bio je zanemaren i podložan promjenama klime (Muñoz Martínez, 2019). Ocha'a Mve (1985) potvrđuje loše fizičko stanje državnih arhiva nabrajajući probleme s kojima se susretao: uništavanje gradiva od strane štetočina, neodgovarajuća razina vlažnosti zraka te neorganiziranost fizičkog gradiva koje je bilo toliko ispremiješano da ga je bilo nemoguće organizirati i razdvojiti prema nekim zajedničkim odrednicama. Također, spominje da su i službenici javne uprave bili sudionici u uništavanju arhivskog materijala zbog svojih neodgovornih praksa, kao što je bila praksa odlaganja dokumentacije na podu. Još jedan razlog zbog kojega Ocha'a Mve osuđuje lokalne službenike jest da pri premještanju arhiva nisu pazili na poštivanje podrijetla zapisa. Autor zaključuje da u Ekvatorskoj Gvineji nema specijaliziranih arhivista i za neorganiziranost arhiva krivi španjolsku kolonijalnu birokraciju i njezine razmjere. Autor nam daje informaciju da se svi izvori vezani uz otkriće, istraživanje, podjelu, razgraničavanje, poslovanje i sl. Gvinejskog zaljeva nalaze u Instituto de Estudios Africanos u Madridu. U doba kada je Ocha'a Mve pisao svoju knjigu, institucije u kojima se čuvalo arhivsko gradivo bile su gradske vijećnice, vladine

¹³ „Hay que pensar que un país sin archivos es un país sin memoria colectiva, sistemática y objetiva, es un país sin pasado, sin historia posible salvo la que se pueda construir desde fuentes orales o con la ayuda de las denominadas ciencias auxiliares de la historia“ (Negrín Fajardo, 2021: 97- 98)

¹⁴ Šest knjiga o kojima se govori su: Rafael M.a Nze Abuy: *Familia y matrimonio fañ*, Juan Balboa: *El reencuentro. El retorno del exiliado*, Teodoro Obiang: *Guinea Ecuatorial, país joven. Testimonios políticos* i Constantino Ocha'a Mve: *Guinea Ecuatorial. Polémica y realidad, Defensa de la Hispanidad y Fuentes archivísticas y bibliotecarios de Guinea Ecuatorial* (Negrín Fajardo, 2021: 95).

delegacije, ustanove u okruzima te stari sekretarijat generalne kolonijalne vlade. Dokumenti koji su se čuvali u takvim institucijama su bili stari 70-ak godina i obuhvaćali su, između ostalog, izvode iz matičnih knjiga rođenih i preminulih te razna izvješća, prijave i zapise. Muñoz Martínez (2019) informira da se sačuvani ostaci dokumentacije španjolske uprave nalaze u Archivu Nacional u Ekvatorskoj Gvineji, no vrlo joj je teško pristupiti zbog stroge vlasti u zemlji.

Negrín Fajardo (2021) daje smjernice koje bi u budućnosti trebalo implementirati u arhivima:

- a. Uspostaviti poredak i katalogizirati bibliografiju i dokumentaciju u isto tako postojećim aktualnim arhivskim depozitima na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.
- b. Izvršiti povrat knjiga i dokumenata koje se ilegalno nalaze u određenim institucijama.
- c. Planirati stvaranje centralnog arhiva za dokumentaciju, sličnog povijesnim nacionalnim arhivima prema strukturi i funkcioniranju, slijedeći obližnje i dostupne modele arhiva.
- d. Senzibilizirati i obrazovati upravne službenike na lokalnoj i nacionalnoj razini kako bi vodili brigu o arhivima i knjižnicama svojih institucija te kako bi znali obrađivati fondove s kojima rade.

Álvarez-Chillida i Nerín (2018) govore da se radi na multidisciplinarnosti koja spaja antropološke, sociološke i povijesne izvore koji uključuju i susjedne kolonije i etnološke tekstove te usmene izvore kolonista i koloniziranih ljudi. Spominje se da kolonijalni arhivi čuvaju prešućenu stvarnost zbog kolonizatorskih opisa gradiva te se ulažu napor u ponovno čitanje istog gradiva kako bi se iščitale previđene povijesne činjenice i dobila drugačija perspektiva. Takvi postupci provedeni su u istraživačkom projektu koji je 2021. godine rezultirao knjigom pod nazivom „Lo que sabemos, ignoramos, inventamos y deformamos acerca del pasado y el presente de Guinea Ecuatorial“ (hrv. „Ono što znamo, zanemarujemo, izmišljamo i iskrivljujemo o prošlosti i sadašnjosti Ekvatorske Gvineje“).

4. Postkolonijalizam

Postkolonijalizam je termin čije se značenje mijenjalo kroz vrijeme. Blažević (2014: 107) pojašnjava da je 50-ih godina 20. stoljeća u povjesničarskim krugovima postkolonijalizam označavao vremensko razdoblje nakon osamostaljenja kolonija; od 70-ih godina književni

kritičari rabe termin za opis posljedica kolonizacije; u najnovije vrijeme postkolonijalizam se smatra: „istraživanjem i analizom procesa, efekata i reakcija na europska teritorijalna osvajanja, kolonijalnih institucija i praksi od 16. stoljeća do danas, konstrukcijama imperijalnih diskursa, znanja i moći, stereotipima i predodžbama o kolonijalnim subjektima te, naposljetku, istraživanjem suvremene kolonijalne baštine koloniziranih naroda i njihovih reakcija na učinke kolonizacije“ (Blažević, 2014: 107). Nadalje, pojam postkolonijalnih arhiva nastao je u političkom kontekstu, u akademskim zajednicama kako bi se označio protunarativ na prijašnje periode i prakse. U arhivskim znanstvenim zajednicama prepoznalo se da postkolonijalni arhivi pomažu pojedincima u stvaranju identiteta i kulturne memorije, i to ne samo onima koji su kroz povijest bili marginalizirani ili ušutkavani. Stoga postkolonijalni arhiv prema Bastian (2013) pruža alternativni pogled na arhive. Takav arhiv služi kao reprezentacija različitih i mnogobrojnih glasova i ekspresija, obuhvaćajući i tekstualno i netekstualno gradivo, kao što su slike, crteži, mape, različiti zvučni i video zapisi i slično.

Onaj pojam koji se ponavlja u postkolonističkoj literaturi jest pojam nacije i nacionalnog identiteta. Guibernau (2004: 658) te pojmove razlikuje pa govori da je nacija „ljudska grupa koja svjesno oblikuje neku zajednicu dijeleći zajedničku kulturu, koja se nalazi na jasno ograničenom teritoriju, ima zajedničku prošlost i zajednički projekt za budućnost i koja si pripisuje pravo da samostalno vlada“¹⁵, a nacionalni identitet „temelji se na osjećaju pripadnosti određenoj naciji koja je obdarena vlastitim simbolima, tradicijama, svetim mjestima, ceremonijama, herojima, poviješću, kulturom i teritorijem“¹⁶. Te pojmove spominju i Bastian i Punzalan u svojim radovima. Punzalan (2006) povezuje arhivsku povijest u kolonijalnom kontekstu Filipina sa kreiranjem važnosti pojma nacije u postkolonijalnim praksama. Govori o problemima pri definiranju nacionalnih arhiva na Filipinima jer nije jasno određeno tko pripada u samu naciju. Filipini su dom preko 80 etnolingvističkih grupa, stoga nacionalni arhiv kakav poimamo u europskom smislu (jedna nacija, jedan jezik) nije ni reprezentativna ni upotrebljiva u filipinskom kontekstu. Punzalan se odlučuje, dakle, za postavku koja objašnjava da jezik koji je fiksiran i unificiran u komunikaciji nadilazi narodni govor. Takvo poimanje dalo je priliku Filipincima da razviju nacionalnu svijest i opravdaju zajednički arhiv kao nacionalni. Oni su narod iste teritorijalne provenijencije, ali različitih jezika i govora te su se našli pod jednim, zajedničkim kolonijalnim režimom. Postavlja se i

¹⁵ „...a human group conscious of forming a community, sharing a common culture, attached to a clearly demarcated territory, having a common past and a common project for the future and claiming the right to rule itself“ (Guibernau, 2004: 658).

¹⁶ „...is based upon the sentiment of belonging to a specific nation, endowed with its own symbols, traditions, sacred places, ceremonies, heroes, history, culture and territory“ (Guibernau, 2004: 658).

pitanje je li kolonizacija, pogotovo američka u smislu stvaranja nacionalnog arhiva, pridonijela kreiranju zajedničkog nacionalnog osjećaja kod Filipinaca. Kolonizatori su tu poslužili da pod svojom dominacijom objedine stanovništvo u jednu naciju. Na taj se način može reći da uloga nacionalnog arhiva, i kao institucije kolonijalnog stvaralaštva i kao kolekcije zapisa kolonijalne kontrole, ojačava ideju nacije.

Bastian (2013) ukazuje na dodatni problem koji se javlja kod kritike pojma postkolonijalni arhivi: oni (p)održavaju kolonijalni odnos. Javlja se pitanje trebaju li postkolonijalni arhivi sadržavati samo urođeničke izražaje i njihovu ostavštinu, ako se uzme u obzir da kolonijalni arhivi čuvaju i imperijalističku ostavštinu:

U teoriji, postkolonijalni arhiv prihvaća ideju da se preformulirani i ponovno otkriveni narativi mogu boriti protiv glavnih narativa. U praksi, njegovi zagovornici predlažu načine za identificiranje, lociranje, tumačenje i korištenje tragova onih koji su naizgled izostavljeni iz tradicionalnih arhiva. Iako prihvaća i priznaje dominantne narative, postkolonijalni arhiv fokusira se na male zajednice i društveno marginalizirane. [...] On se jednako bavi sjećanjem i kolektivnim identitetom kao i tradicionalnim tekstom¹⁷ (Bastian, 2013: 127).

Postkolonijalizam se poziva na neravnotežu moći između kolonizatora i koloniziranih. Agostinho (2019) tvrdi da su arhivi u kolonijama bili podložni kolonijalnim politikama te stoga sadrže necjelovito znanje i, često, tragove nasilja. Zbog toga postkolonijalna istraživanja mogu uzrokovati probleme arhivskim istraživačima jer se oni trebaju suočiti s kolonijalnim dinamikama i ispuniti praznine materijalima koji sadrže povijest koja ispravno odražava iskustva koloniziranih naroda.

Digitalizacija arhivskog gradiva može donijeti problem otvorenih izvora i pristupa koji mogu podleći raznim kritikama i čak potaknuti mržnju, zbog prethodno navedenih razloga. Christen (2011) opisuje svoj rad na digitalnim arhivima u sklopu projekta repatrijacije gradiva američkih urođeničkih naroda. Autorica kaže da se radilo na tome da se novi, digitalni objekti uklope u postojeće i tradicionalne društvene prakse. Dictionary of Archives Terminology (2024) definira repatrijaciju kao „povrat kulturnih materijala (posebno arhivskih zapisa) zemljama ili narodima koji su ih stvorili“¹⁸. Urođeničke zajednice svojom su aktivnošću putem projekata pomogle potaknuti sintezu digitalne repatrijacije gradiva i fizičkog povrata objekata

¹⁷ „In theory, a postcolonial archive embraces the notion that reformulated and rediscovered narratives may be able to combat master narratives. In practice, its advocates suggest ways to identify, locate, interpret, and utilize the traces of those seemingly left out of the traditional archives. While accommodating and acknowledging master narratives, the postcolonial archive focuses on the small communities and the socially marginalized. [...] It concerns itself as much with remembrance and collective identity as it does with traditional text“ (Bastian, 2013: 127).

¹⁸ „the return of cultural materials (particularly archival records) to the country or people who created them“ (Dictionary of Archives Terminology, 2024).

u svoje originalne zajednice. Projekti repatrijacije imaju mogućnost otvoriti vrata čitavom nizu novih pristupa u vidu čuvanja ili korištenja gradiva.

Ovdje se može primijetiti problematika u glavnoj niti javnog mnijenja vođenog određenim društvenim načelima koja su prema tradiciji ostala ista i u sadašnjosti. Ako nešto što može biti istina za neku zajednicu prema široj tradiciji nije shvaćeno i prihvaćeno kao istina u širem društvu, vjerojatno će biti osuđivano i odbačeno. Kad bi se ostavština autohtonih naroda prikazivala u javnosti, javila bi se mogućnost da ona bude shvaćena kao dio tradicije i prošlih običaja i mogla bi tvoriti dio kulturnih vrijednosti i kolektivne povijesti šire zajednice.

Bastian (2013: 122) polazi od pretpostavke da bi običaji neke zajednice mogli činiti „živi arhiv“ jer se u njima mogu prepoznati kvalitete arhivskog zapisa: cikličnost, komemoracijska vrijednost, izražajnost, odraz zajednice i reprezentacija svih bitnih aspekata društvenog identiteta. „Živi arhiv“ odnosi se na običaje i na nematerijalnu kulturnu baštinu, usmenu predaju, tradicijske običaje koje se izvode u suvremenom ruhu, i slično. Drugi autori, kao što je Christen, imaju drugačije tumačenje ovoj pojma. Christen (2011: 209-210) tvrdi da primjenjivanje postkolonijalnih metoda i ispravljanje povijesnih nepravdi u arhivskom opisu ovisi o zalaganju samih arhivista. Pritom koristi pojam „živog arhiva“ koji raste i širi se zbog sposobnosti arhivista da misli izvan okvira i svojim otvorenim poimanjem svijeta uspješno obuhvati sve raznolikosti naroda koji su kreirali gradivo.

„Živi arhiv“ je bitan pojam za postkolonijalnu arhivistiku zbog pozivanja na važnost urođeničkih kultura i usmjeravanja pažnje na dosad premalo zastupljene glasove koji su bili utišani pod kolonijalnim režimima. Bilo da se ovaj pojam odnosi na nematerijalne elemente urođeničkih kultura ili se odnosi na proširenu svijest arhivista, takvo bi novo poimanje arhiva moglo pomoći arhivistici kao disciplini da se aktivno uključi u vanjski svijet i svakodnevno ulazi u dinamične interakcije s javnosti, dodatno razvije interdisciplinarnu komunikaciju i suradnju, poboljša digitalni potencijal arhivskih elektroničkih sustava i usluga za korisnike i savjesno izvršava svoje arhivističke dužnosti imajući na umu potencijalne posljedice ukoliko to ne čini. Kolonijalni arhivski opisi dokaz su nesavjesnosti arhivista pri postupanju s arhivskim gradivom te cilj svakog suvremenog arhivista treba biti objektivnost arhivskog opisa.

5. Zaključak

U zaključku, urođenički narodi prošli su dalek put kad je u pitanju oslobađanje iz okova kolonizatora. Španjolski imperijalistički stav iz 15. stoljeća rezultirao je gubitkom

mnogobrojne indijanske populacije. Kolonizacija je na mnoge narode djelovala pogubno; možda ne uvijek u doslovnom smislu, ali njena pogibeljnost očitovala se u uništavanju kulturnih dobara i urođeničke ostavštine. S takvom su situacijom bili suočeni Filipinci od 16. stoljeća te Gvinejci u nešto novije vrijeme, od 18. stoljeća. Kontekst je u sva tri osvajanja bio isti: Španjolci su prepoznali vrijednosti koje je svaka zemlja posjedovala i uspostavljali su svoju birokratsku upravu koja je omogućavala iskorištavanje resursa i dobara iz kolonija. Pritom su starosjedilački narodi bili tlačeni ili od strane svjetovnih vlasti ili od strane Crkve koja je osuđivala sve običaje i prakse koji se nisu poklapali s njenim svjetonazorima. Kolonizirani narodi prolazili su i kroz smjene kolonijalnih režima koji su također ostavili trag na današnjim teritorijima bivših kolonija. Najveći utisak ostavili su Amerikanci preuzimajući gradivo s Filipina i premještajući ga na teritorij Sjedinjenih Američkih Država. Iako nakon vladavine Španjolaca nisu uspostavljene nove kolonijalne sile, na području Ekvatorske Gvineje i dalje je teško dobiti odobren pristup arhivima zbog stroge autohtone vlasti.

U ovom radu izdvojeni su glavni arhivi koji čuvaju kolonijalno gradivo. Prvenstveno, Archivo General de Indias koji u Španjolskoj čuva materijalno gradivo iz Filipina i iz američkih kolonija. On je najvažnija institucija u pogledu spremanja kolonijalne upravne ostavštine jer je u njemu akumulirano gradivo iz više izvora. Uz to, moguće je da Archivo General de Indias sadrži najveću količinu španjolskog kolonijalnog gradiva što predstavlja neizmjereno bogatstvo kad govorimo o razumijevanju globalizacije svijeta i prekomorskom povezivanju naroda koje je omogućilo razmjenu na svakom društvenom planu te je u tijeku još i danas. Što se tiče arhiva na samim područjima kolonija, oni većinom sadrže dokumentaciju španjolske uprave. Ti kolonijalni zapisi imaju glavna spremišta u nacionalnim arhivima. Iznoseći komentare raznih autora pokazalo se da je dokumentacija bila zatečena u vrlo lošem fizičkom stanju i čuvana u neprimjerenim uvjetima, stoga je pretrpjela mnogo štete. Pokazalo se i da arhivisti moraju još puno napredovati da bi dosegli zadovoljavajuću razinu kakvu postkolonijalističke prakse zahtijevaju.

Na kraju, istraživanje španjolskih kolonijalnih arhiva otkriva višestruke dimenzije kolonijalnog iskustva i njegov trajni utjecaj na postkolonijalna društva. Ispitujući te arhive, znanstvenici i istraživači ne samo da otkrivaju zaboravljene povijesti, već i izazivaju prevladavajući narativ o osvajanju i dominaciji, pojačavajući utišane marginalizirane glasove i perspektive. Proučavanje španjolskih kolonijalnih arhiva potiče dublje razumijevanje složenosti postkolonijalizma, potičući suradnju i bolje tumačenje svijeta koji se još uvijek bori s naslijeđem kolonijalizma. Arhivisti, kao čuvari ove bogate povijesne baštine, imaju

zajedničku odgovornost čuvati, tumačiti i surađivati s lokalnim zajednicama koje trpe zbog kolonizatorske prošlosti i danas. Arhivi trebaju služiti rasvjetljavanju prošlosti, informiranju o sadašnjosti i oblikovanju pravednije budućnosti. U cilju da se to postigne, suvremeno razmišljanje obuhvaćalo bi tada proširivanje vidika, izlaženja iz uskih okvira shvaćanja arhivskih zapisa kakve su prijašnji teoretičari propagirali oblikujući se prema potrebama tadašnjeg vremena. Suvremeni trendovi u arhivistici, možemo primijetiti, traže neke nove putove kako bi izašli u susret onim potrebama koje se javljaju u suvremenim zajednicama diljem svijeta. Ta pitanja tiču se zajedništva koje tvori naciju, odnosno osjećaja pripadnosti koje vežemo uz nacionalni identitet. Filipini su poseban slučaj kad je u pitanju kulturno bogatstvo i zbog toga se dovodi u pitanje je li kolonizacija u njihovom slučaju poslužila da se stvori zajednički osjećaj između raznolike populacije. Svaki čovjek koji želi sebe budno i trezveno sagledati u cijelosti, pita se kakva mu je budućnost, ali isto tako se pita kakva mu je bila povijest, kakvu ostavštinu nosi, tko su mu bili preci. Nalazimo se u vremenima propitkivanja svijeta oko sebe, možda više nego ikada prije – upravo zbog napretka tehnologije i dostupnosti informacija. Ova se tendencija mora ostvariti u arhivskoj praksi kako bi ona što bolje mogla pratiti izazove koje suvremena, postkolonijalna obrada arhivskog gradiva donosi – od poticanja raznih nacionalnih svijesti, do prepoznavanja kulturnih baština i omogućavanja javnog pristupa arhivskom gradivu koje bi moglo izazvati različite društvene reakcije. Stoga je bitno da arhivist bude u ulozi pomiritelja prošlosti, a ne provokatora sukoba i nastavljanja nemarne kolonijalne prakse koja je učinila mnogo štete starosjedilačkim, prvim narodima stavljajući ih u nezavidan položaj naspram kolonizatora. Arhivi su tu da predstavljaju dokaz naše prošlosti i pruže nam uvide u našu povijest – kako bi prepoznali i otkrili tko uistinu jesmo.

6. Literatura

Agostinho, D. (2019). Archival encounters: Rethinking access and care in digital colonial archives. *Archival Science*, 19(2), 141–165. <https://doi.org/10.1007/s10502-019-09312-0>

Álvarez-Chillida, G. i Nerín, G. (2018). Introducción. Guinea Ecuatorial: El legado de la colonización española. *Ayer. Revista De Historia Contemporánea*, 109(1), 13–32. <https://doi.org/10.55509/ayer/109-2018-01>

Banjeglav, S. (2012). Kolumbovska razmjena – kako su geografska otkrića promijenila svijet? *Essehist*, 4(4), 27-31. <https://hrcak.srce.hr/184507>

Bastian, J. A. (2013). The records of memory, the archives of identity: Celebrations, texts and archival sensibilities. *Archival Science*, 13(2–3), 121–131. <https://doi.org/10.1007/s10502-012-9184-3>

Bernstein, H. (1946). *Review of the book The National Archives of Latin America, by R. R. Hill. Pacific Historical Review*, 15(3), 367. <https://doi.org/10.2307/3635501>

Blažević, Z. (2014). *Prevođenje povijesti. Teorijski obrati i suvremena historijska znanost*. Zagreb: Srednja Europa.

Bolton, H. E. (1913). Guide to materials for the history of the United States in the principal archives of Mexico. *Miscellaneous Federal Documents & Reports*. 9. https://digitalcommons.csumb.edu/hornbeck_usa_2_f/9

Borlaza, G. C. i Hernández, C. G. (2024, May 28). History of the Philippines. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/history-of-Philippines>

Bozzoli de Wille, M. E. (1992). Visiones del indígena e identidad latinoamericana. Universidad de Costa Rica. *Reflexiones*, 2(1). <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4796646>

Britannica. Urednici Encyclopaedie Britannice. (2024). Treaty of Paris. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Paris-1898>

Campos, A. (2003). The decolonization of Equatorial Guinea: The relevance of the international factor. *The Journal of African History*, 44(1), 95–116. <http://www.jstor.org/stable/4100384>

Christen, K. (2011). Opening Archives: Respectful Repatriation. *The American Archivist*, 74, 185-210. https://www.kimchristen.com/wp-content/uploads/2015/07/AAv074n1_openingarchives.pdf

Daronco, M. J. (2024). Decolonizing descriptions in library archives. *School of Information Sciences Student Scholarship*, 8. https://digitalcommons.wayne.edu/sis_student_papers/8

Dictionary of Archives Terminology. (2024). Repatriation. *Society of American Archivists*. <https://dictionary.archivists.org/entry/repatriation.html>

Forbes, A. (1839). Coexistence and conflict in the Spanish Southwest: The California missions. *Digital History*. https://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtid=3&psid=647

Fra-Moliner, B. (2000). La educación sentimental de un exilado africano: Las tinieblas de tu memoria negra, de Donato Ndong-Bidyogo. *Afro-Hispanic Review*, 19(1), 49–57. <http://www.jstor.org/stable/23054449>

González Quiles, M. (2023). ¿Por qué el Archivo de Indias está en Sevilla y no en Madrid? *La Razón*. https://www.larazon.es/andalucia/sevilla/que-archivo-indias-esta-sevilla-madrid_20230616648ba8ae9d4a8300014a9c31.html

Griffin, K. i Gurley, J. (1985). Radical analyses of imperialism, the Third World, and the transition to socialism: A survey article. *Journal of Economic Literature*, 23(3), 1089–1143. <http://www.jstor.org/stable/2725460>

Gruzinski, S. i Fields, S. L. (1995). The conquest of Mexico: The incorporation of Indian societies into the Western world, 16th-18th centuries. *History: Reviews of New Books*, 24(1), 18. <https://doi.org/10.1080/03612759.1995.9949154>

Guibernau, M. (2004). Nation formation and national identity. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 4, 657–682. <https://www.journalbelgianhistory.be/nl/journal/belgisch-tijdschrift-voor-nieuwste-geschiedenis-2004-4/nation-formation-national-identity>

Harrison-Church, R. J. (2023). History of Equatorial Guinea. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/history-of-Equatorial-Guinea>

Hill, R. R. (1952). Latin American Archivology, 1950-1951. *The Hispanic American Historical Review*, 32(3), 458–482. <https://doi.org/10.2307/2509489>

Hoh, A. (2018) Catholicism in the Philippines during the Spanish colonial period 1521-1898. *4 Corners of the World: International Collections at the Library of Congress*. <https://blogs.loc.gov/international-collections/2018/07/catholicism-in-the-philippines-during-the-spanish-colonial-period-1521-1898/>

Hrvatska enciklopedija. (2024). Koloni. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/koloni>

Hrvatska enciklopedija. (2024). Paternalizam. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45930>

Hrvatski jezični portal. (2024). Kolonizacija. https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eltiWhI%3D

Jara, Á. (1978). Estructuras coloniales y subdesarrollo en Hispanoamérica. *Journal de la Société des Américanistes*, 65. 145-171. doi : <https://doi.org/10.3406/jsa.1978.2160>

- Kimberly, C. (2011). Opening archives: Respectful repatriation. *The American Archivist*, 74(1), 185–210. <https://doi.org/10.17723/aarc.74.1.4233nv6nv6428521>
- Kohn, M. i Reddy, K. (2024). Colonialism. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2024/entries/colonialism/>
- Lacas, M. M. (1952). The encomienda in Latin-American history: A reappraisal. *The Americas*, 8(3), 259–287. <https://doi.org/10.2307/978373>
- LANIC. (2015). Archivo General de Indias (España). *Fundación Histórica Tavera: Guía preliminar de fuentes documentales etnográficas para el estudio de los pueblos indígenas de Iberoamérica*. <http://lanic.utexas.edu/project/tavera/espana/indias/indias.html>
- Lemmon, A. (1992). The archival legacy of Spanish Louisiana's colonial records. *The American Archivist*, 55(1), 142–155. <https://doi.org/10.17723/aarc.55.1.qm37443507226728>
- León-Portilla, M. (1996). *El destino de la palabra: De la oralidad y los códices mesoamericanos a la escritura alfabética*. México, D.F.: El Colegio Nacional. <https://prehispaniconahuatl.files.wordpress.com/2012/09/el-destino-de-la-palabra-mlp.pdf>
- León-Portilla, M. (2013). *Obras de Miguel León-Portilla. Tomo XIII. Visión de los vencidos: Relaciones indígenas de la conquista/El reverso de la conquista: Relaciones mexicas, maya e incas*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas/El Colegio Nacional. www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/obras_leon_portilla/599.html
- Magdoff, H., Nowell, C. E. i Webster, R. A. (2023). Western colonialism. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Western-colonialism>
- Martínez, E. O. (2016). They were there to rule: Culture, race, and domination in Spanish Equatorial Guinea, 1898–1963. *Afro-Hispanic Review*, 35(1), 36–59. <http://www.jstor.org/stable/26335048>
- Meneses Tello, F. (2008). La destrucción, represión y saqueo de la documentación indígena durante la invasión-conquista española en Mesoamérica I. *INFOhome*. https://www.ofaj.com.br/colunas_conteudo.php?cod=381
- Ministerio de Cultura. (2024). *Historia del Archivo General de Indias*. <https://www.cultura.gob.es/cultura/areas/archivos/mc/archivos/agi/presentacion/historia.html>
- Mintz, S. i McNeil, S. (2021a). Overview of the First Americans. *Digital History*. <https://www.digitalhistory.uh.edu/era.cfm?eraID=1&smtid=1>
- Mintz, S. i McNeil, S. (2021b). The significance of 1492. *Digital History*. https://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=2&psid=3567
- Muñoz Martínez, C. (2019). Los fondos documentales de las colonias africanas: El caso de la Guinea Española. In *El acceso a los archivos españoles* (pp. xx-xx). Madrid: Fundación

Francisco Largo Caballero, Fundación 1º de Mayo.
https://bibliotecadigital.aecid.es/bibliodig/es/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1018599

Navarrete Linares, F. (1998). Los libros quemados y los nuevos libros: Paradojas de la autenticidad en la tradición mesoamericana. In A. Dallal (Ed.), *La abolición del arte. XXI Coloquio Internacional de Historia del Arte* (pp. 53–71). México: UNAM-Instituto de Investigaciones Estéticas.

Negrín Fajardo, O. (2021). *Fuentes archivísticas y bibliotecarias de Guinea Ecuatorial*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.
<https://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmc1134974>

Note, M. (2021, March 28). The importance of archival description. *Lucidea*.
<https://lucidea.com/blog/the-importance-of-archival-description/>

Ocha'a Mve, C. (1985). *Fuentes archivísticas y bibliotecarias de Guinea Ecuatorial: Guía general del administrativo, del investigador y del estudiante*. Madrid: Anzos.

Proyecto viajero. (2024). Imperio Español: las antiguas colonias españolas. *Historia*.
<https://proyectoviajero.com/imperio-espanol/>

Punzalan, R. L. (2006). Archives of the new possession: Spanish colonial records and the American creation of a 'national' archives for the Philippines. *Archival Science*, 6, 381–392.
<https://doi.org/10.1007/s10502-007-9040-z>

Real Academia Española. (2024). *Diccionario de la lengua española* (23.ª ed., versión 23.7 en línea). <https://dle.rae.es>

Rodas Romero, M. D. (2023). La leyenda negra española: Subjetividad histórica. *ArqueoTimes*, 6, 20–22. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9106132>

Stoler, A. L. (2002). Colonial archives and the arts of governance. *Archival Science*, 2(1–2), 87–109. <https://doi.org/10.1007/BF02435632>

Ujedinjeni narodi. (1945). *Charter of the United Nations*, Chapter 1, Articles 1-3.
<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>

Arhivi na područjima bivših španjolskih kolonija

Sažetak

Ovaj završni rad tematizira utjecaje i posljedice koje se zbog španjolske kolonizacije očituju na arhivima u koloniziranim područjima Srednje i Južne Amerike, Filipina i Ekvatorske Gvineje. U radu se daje opći povijesni pregled španjolske kolonizacije navedenih područja kako bi se objasnila kontekstualna podloga potrebna za shvaćanje nastanka, sadržaja i značaja arhiva koji su se razvijali pod okolnostima obilježenima neprijateljskim odnosima između starosjedioca i kolonizatora. U radu se analizira uloga arhiva kao mjesto akumulacije gradiva koje utječe na percepciju nekog društva. Analiziraju se najistaknutiji arhivi u bivšim kolonijama i Španjolskoj u kojima se očituju kolonijalne i postkolonijalne prakse i obilježja. Postkolonizacija je tendencija da se u arhivima uspostavi ravnoteža između potreba starosjedilačkih društava i njihovih prava na pravednu reprezentaciju u arhivima i kolonijalnih utjecaja koji su izvršili velik utjecaj na stanovništvo u to vrijeme. U skladu s time, daje se suvremena perspektiva i zahtjev da arhivsko gradivo i smjer njegove interpretacije bude lišeno predrasuda kolonijalnog vremena.

Ključne riječi: arhiv, Ekvatorska Gvineja, Filipini, postkolonizacija, Srednja i Južna Amerika, španjolska kolonizacija

Archives in the territories of the former Spanish colonies

Summary

This thesis deals with the impact that Spanish colonization had on archives in the colonized territories of Central and South America, the Philippines and Equatorial Guinea. A general historical overview of the Spanish colonization of the mentioned areas is given to explain the contextual background necessary for understanding the origin, content, and significance of the archives that were developed under circumstances characterized by hostile relations between the natives and the colonizers. The archive's role as a place of accumulation of materials that influences the perception of society is observed. The thesis analyzes the most prominent archives in the colonies and Spain, which reveal colonial and postcolonial practices and characteristics. Postcolonization is the tendency in archives to establish a balance between the needs of indigenous societies and their rights to fair representation in archives and the colonial influences that had a significant impact on the population at the time. Accordingly, a modern perspective is shown, as well as the request to have archival material without the prejudices of colonizing times.

Key words: archive, Equatorial Guinea, Philippines, postcolonization, Central and South America, Spanish colonization